

Dannelse og kompetenceudvikling

Pædagogik.

Adjunkt Jan Tønnesvang, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet, præsenterer i sin bog *Selvet i pædagogikken – selvpsykologiens bidrag til en moderne dannelses-* pædagogik et bidrag til såvel dannelses- som kompetencedebatten.

Jan Tønnesvang. *Selvet i pædagogikken – selvpsykologiens bidrag til en moderne dannespædagogik*, Forlaget Klim. 2002. 197 sider, 235 kr.

af Helle Skovbjerg Karoff

Gennemgående må spørgsmålet om dannelsen, ifølge Tønnesvang, bero på *afklaring* af to ting. På den ene side må det afklares, hvad det er for et samfund den enkelte må forholde sig til, fungere i og realisere sig selv i. På den anden side må det ligeledes afklares, hvad det vil sige *at være menneske*.

Ideen er, at de to spørgsmål kan anskueliggøres ved at vise, at der er 4 *tilværelseskompetencer*, som kan optræde som elementer i fastlæggelse af dannelsens mål – et mål, som Tønnesvang samlet kalder *Kvalificeret Selvbestemmelse*. I den forstand kan man sige, at spørgsmålet om tilværelseskompetence er indspundet i et felt af samfundssyn og et menneskehensyn. Det betyder på den anden side også, at Tønnesvang ser en sammenhæng mellem kompetencebegrebet og dannelse. En sammenhæng, som i den aktuelle uddannelsesdebat til tider har været vanskelig at få øje på. Denne kobling skal i det følgende kommenteres.

Tønnesvang peger på fire tilværelseskompetencer, som grundelementer for dannelsesproblematikken: 1) Teknisk *tilværelseskompetence*, 2) Politisk-etisk *tilværelseskompetence*, 3) Selvreferentiel *tilværelseskompetence*, 4) Fænomenologisk *tilværelseskompetence*.

Ud over ovenstående inddeling bestemmes tilværelseskompetencerne yderligere: 1) Teknisk *tilværelseskompetence* er en udadrettet kvalificering, 2) Politisk-etisk *tilværelseskompetence* er udadrettet selvbestemmelse, 3) Selvreferentiel *tilværelseskompetence* er indadrettet kvalificering, mens 4) Fænomenologisk *tilværelseskompetence* er indadrettet selvbestemmelse.

Udadrettet kvalificering vedrører menneskets evne til at navigere i en materiel tilværelsesdimension som grundlag for at begå sig i en materiel samfundssfære og bliver bestemt som teknisk tilværelseskompetence.

Udadrettet selvbestemmelse vedrører menneskets evne til at navigere i en social-moralsk tilværelsesdimension som grundlag for at begå sig i en social samfundssfære og vil blive bestemt som politisk-etisk tilværelseskompetence. Selvreferentiel tilværelseskompetence bestemmes som **indadrettet kvalificering** og vedrører menneskets evne til at navigere i en personlig tilværelsesdimension, som grundlag for at begå sig i en reflekterende og selvreflekterede personlig sfære. Til sidst **indadrettet selvbestemmelse**, der bestemmes som fænomenologisk tilværelseskompetence, som vedrører menneskets evne til at navigere i en personlig tilværelsesdimension, men særligt som grundlag for at begå sig i en oplevelsesnær personlig sfære med fri og ufordrejet adgang til emotionalitet og motiverende dynamikker.

Disse strukturer skal således være grundelementerne for det Tønnesvang kalder *Kvalificeret Selvbestemmelse*, der er Tønnesvangs svar på en moderne dannelsestænkning. Definitionen på dannelsesbegrebet bestemmes af Tønnesvang med H.K. Nielsens definition i *Fortælling, identitet og dannelse* som: "Et overbegreb for menneskelige vækstprocesser, som integrerer udviklingen af individets intellektuelle og emotionelle kapacitet med dets udvikling af almene sociale kompetencer og evnen til at reflektere sig selv og sine egne behov i et bedre samfundsmæssig kontekst" (Nielsen, 24).

I bestemmelsen markeres samtidig den omtalte forbindelse mellem kompetence- og dannelsesbegrebet; ikke bare en forbindelse, men også en identificering, dvs. dannelse bliver det samme som kompetence og kompetence det samme som dannelse. Problemet ved en sådan identificering er, at begreberne udvander hinanden, i værste tilfælde forsvinder afgørende træk ved begreberne. Præcis det forhold gør sig gældende i Tønnesvangs behandling af begrebet om dannelse. At identificere tilværelseskompetence med dannelse udvander dannelsesbegrebets vigtigste komponenter. I den forstand er problemet ikke, som Tønnesvang nævner (Tønnesvang, 11), at dannelsesbegrebet tænkes for snævert, men at dannelsesbegrebet slet ikke tænkes.

Det første element i dannelsesbegrebet drejer sig om forestillingen om *overskridelsen*. Ud over at virkeliggøre sig selv som menneske, må man samtidig hele tiden sætte sig selv på spil, dvs. at dannelse indebærer en individualitetsforsikrende individualitetsoverskridelse. Eller med andre ord: I dannelsesprocessen både bevarer du dig selv og overskrider dig selv. Den pingpong bevægelse mellem overskridelse og bekræftelse eksisterer ikke i kompetenceudvikling: her udvikles kun, men der overskrides ikke. Ved at identificere dannelsesbegrebet med kompetencebegrebet sætter selvet ikke sig selv på spil, men skrider kun ud af sig selv, for at kunne indeholde stadig mere.

Det andet element omhandler forestillingen om, at dannelsesbegrebet siger sig fri for al nyttetænkning, dvs. at der i dannelsesbegrebet ikke er indbygget nogen form for økonomisering af individet. Præcis det forhold gør sig gældende i kompetenceudviklingsbegrebet, hvor individet tænkes som en resurse, der kan omsættes i den verdensomspændende *Human Resource* økonomi.

Tønnesvangs ellers gode hensigter om at gennemtænke, hvorledes kompetence og dannelse kan sammentænkes - mislykkes, når han forsøger at identificere de to begreber. Havde han i stedet insisteret på en forskel, på at begge målsætninger må kunne bestå i det danske skolesystem, og samtidig være kommet med et bud på hvorledes, havde det været nyt og visionært. Det havde været mere end det, der kan siges at foreligge nu.